

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет бізнесу та права
Кафедра економіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «БАКАЛАВР»

Аналіз та оцінка доходів населення у регіоні (на матеріалах
Волинської області)

спеціальність 051 Економіка

(шифр і назва спеціальності)

освітня програма «Управління персоналом та економіка праці»

(назва освітньої програми)

Виконав: здобувач вищої освіти
Групи ЕК(УП) – 42
КОСТЮК Катерина Сергіївна

(підпис)

Керівник:
К.е.н., доцент
Дзямулич Микола Іванович

(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 20__ р.
К.е.н., доцент
Гарант освітньої програми:
Шубала Ірина Володимирівна

(підпис)

Луцьк – 2024 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет бізнесу та права

Кафедра економіки

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність: 051 Економіка

Освітня програма: «Управління персоналом та економіка праці»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки
проф. Шубалий О.М.

«__» _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

КОСТЮК Катерина Сергіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи

Аналіз та оцінка доходів населення у регіоні (на матеріалах Волинської області)

Керівник роботи: Дзямуніч М.І.

затверджені наказом закладу вищої освіти від «30» грудня 2023 р. №490/01-02

2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи «14» червня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи матеріали регіональної та загальнодержавної статистичної звітності, законодавчі та нормативно-правові акти з питань регулювання доходів населення, а також монографії, посібники, підручники, спеціалізовані періодичні та наукові видання згідно затвердженої теми кваліфікаційної роботи.

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, що потрібно розробити):

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічні засади формування доходів населення

РОЗДІЛ 2. Аналіз стану доходів населення Волинської області

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

ДОДАТКИ. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

5. Перелік графічного (ілюстративного) матеріалу:

1. Аналіз теоретико-методичних підходів до розуміння поняття «доходи населення»

2. Структура сукупних доходів населення

3. Модель механізму формування доходів населення

4. Динаміка основних показників з праці Волинської області за 2019–2021 рр.

5. Динаміка чисельності штатних працівників, що працювали на підприємствах області

6. Динаміка кількості працівників, що відносилися до позаоблікового складу персоналу

7. Середньооблікова кількість працівників підприємств за видами економічної діяльності

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
<i>1 розділ</i>	<i>Дзямулич М. І.</i>		
<i>2 розділ</i>	<i>Дзямулич М. І.</i>		
<i>Висновки та пропозиції</i>	<i>Дзямулич М. І.</i>		

7. Дата видачі завдання «30» вересня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи бакалавра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	<i>Обґрунтування теми</i>	<i>до 30.09.2023</i>	
2.	<i>Огляд літератури із досліджуваної проблеми</i>	<i>до 31.10.2023</i>	
3.	<i>1 розділ</i>	<i>до 30.12.2023</i>	
4.	<i>2 розділ</i>	<i>до 15.04.2024</i>	
5.	<i>Висновки та пропозиції</i>	<i>до 20.05.2024</i>	
6.	<i>Формування списку використаних джерел</i>	<i>до 25.05.2024</i>	
7.	<i>Формування додатків</i>	<i>до 27.05.2024</i>	
8.	<i>Оформлення ілюстративного матеріалу</i>	<i>до 31.05.2024</i>	
9.	<i>Нормоконтроль</i>	<i>до 01.06.2024</i>	
10.	<i>Інструментальна перевірка на академічний плагіат</i>	<i>до 07.06.2024</i>	
11.	<i>Представлення кваліфікаційної роботи бакалавра до захисту</i>	<i>до 14.06.2024</i>	

Здобувач вищої освіти

_____ (Костюк К.С.)
(підпис) (прізвище, ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (Дзямулич М.І.)
(підпис) (прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Костюк К. С. «Аналіз та оцінка доходів населення у регіоні (на матеріалах Волинської області)». Кваліфікаційна робота бакалавра на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота бакалавра за спеціальністю 051 Економіка, освітня програма «Управління персоналом та економіка праці». Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2024.

Метою кваліфікаційної роботи бакалавра є аналіз та оцінка доходів населення Волинської області з метою виявлення основних тенденцій, проблем та факторів, що впливають на рівень доходів, а також розробка рекомендацій для підвищення їх рівня та покращення соціально-економічної ситуації в регіоні. Об'єктом дослідження є доходи населення Волинської області. Предмет дослідження – механізми, чинники та тенденції формування доходів населення Волинської області, а також їх вплив на соціально-економічний розвиток регіону.

У першому розділі досліджено теоретичні та прикладні аспекти формування доходів населення. Визначено сутність поняття «доходи населення» та його особливості. Досліджено особливості структури доходів населення та джерел їх формування. Розглянуто механізм формування доходів населення та його соціально-економічне значення.

Другий розділ містить аналіз стану доходів населення Волинської області. Проведено аналіз стану ринку праці регіону. Здійснено аналіз доходів населення Волинської області та її структури, а також аналіз доходів домогосподарств регіону.

У висновках і пропозиціях підведено підсумки дослідження та запропоновано підходи щодо забезпечення підвищення доходів населення в регіоні.

Ключові слова: доходи населення, доходи домогосподарств, структура доходів, соціально-економічний розвиток, джерела доходів.

ANNOTATION

Kostiuk, K. S. Analysis and assessment of incomes of the population in the region (on materials of the Volyn region). – Manuscript.

Qualification work of bachelor's in specialty 051 Economics, educational program "Personnel management and labor economics". Lutsk National Technical University. Lutsk, 2024.

The purpose of the bachelor's qualification work is to analyze and evaluate the incomes of the population of the Volyn region in order to identify the main trends, problems and factors affecting the level of incomes, as well as the development of recommendations to increase their level and improve the socio-economic situation in the region. The object of the study is the income of the population of the Volyn region. The subject of the study is the mechanisms, factors and trends in the formation of incomes of the population of the Volyn region, as well as their impact on the socio-economic development of the region.

In the first chapter, the theoretical and applied aspects of population income formation are investigated. The essence of the concept of "population income" and its features have been determined. Peculiarities of the population income structure and the sources of their formation have been studied. The mechanism of population income formation and its socio-economic significance are considered.

The second section contains an analysis of the state of income of the population of the Volyn region. An analysis of the state of the labor market in the region was carried out. An analysis of the incomes of the population of the Volyn region and its structure, as well as an analysis of the incomes of households in the region, was carried out.

The conclusions and proposals summarize the results of the research and propose approaches to ensure the increase in income of the population in the region.

Keywords: population income, household income, income structure, socio-economic development, sources of income.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ	
ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ	11
1.1. Сутність поняття «доходи населення» в сучасній економічній системі	11
1.2. Структура доходів населення та їх джерела	15
1.3. Механізм формування доходів населення та його соціально-економічне значення	19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	24
2.1. Загальна характеристика та аналіз стану ринку праці регіону	24
2.2. Аналіз доходів населення Волинської області та їх структури	30
2.3. Аналіз доходів домогосподарств регіону	36
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50
ДОДАТКИ	53

ВСТУП

Актуальність теми. Аналіз та оцінка доходів населення набувають особливого значення для належного розуміння соціально-економічного стану розвитку регіону. У Волинській області, як і в інших регіонах України, доходи населення є ключовим показником, який впливає на рівень життя, споживчі можливості та загальний розвиток території. В умовах економічної нестабільності, інфляційних процесів та інших викликів, пов'язаних із війною, аналіз доходів населення дозволяє виявити найбільш вразливі групи населення, визначити основні джерела доходів, а також оцінити ефективність державної політики у сфері соціального захисту.

Крім того, дослідження доходів населення може допомогти у виявленні регіональних особливостей та проблем, що стримують зростання добробуту громадян. Відповідно, вивчення структури та рівня доходів населення регіону та чинників, що на нього впливають, є необхідними для розробки та впровадження ефективних стратегій підвищення економічного добробуту. В умовах, коли регіони України постають перед необхідністю адаптації до інтеграції у європейський економічний простір, важливо мати чітке уявлення про реальні доходи населення та їх динаміку. Усе це визначає актуальність дослідження динаміки доходів населення і має практичне значення для соціально-економічного розвитку регіону.

Дослідження проблем формування доходів населення не є новим для економічної науки і достатньо широко розкрито у спеціалізованій літературі. Наразі існує достатньо напрацювань у сфері визначення джерел та структури доходів населення, визначаються також важливість регіональної складової даних досліджень. При цьому варто відзначити науковий внесок, що здійснено у вивченні даної проблематики, який викладено у роботах таких науковців, як В. С. Васильченко, В. І. Ганін, О. А. Грішнова, В. М. Данюк, Є. П. Качан, І. Л. Петроваа, В. Г. Никифоренко, О. М. Шубалий, І. О. Цимбалюк та багатьох інших. Втім, враховуючи зміни, які постійно відбуваються на ринку праці, а

також негативні тенденції, обумовлені впливом війни, існує потреба подальшого теоретичного та практичного вдосконалення існуючих напрацювань у сфері дослідження доходів населення.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи бакалавра є аналіз та оцінка доходів населення Волинської області з метою виявлення основних тенденцій, проблем та факторів, що впливають на рівень доходів, а також розробка рекомендацій для підвищення їх рівня та покращення соціально-економічної ситуації в регіоні.

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення таких завдань:

- вивчити сутність поняття «доходи населення», як специфічної економічної категорії;
- дослідити сучасні підходи до розуміння структури та джерел доходів населення;
- розглянути механізм формування доходів населення та визначити його соціально-економічне значення;
- визначити загальну характеристику та провести аналіз стану ринку праці регіону;
- здійснити аналіз доходів населення Волинської області та їх структури;
- провести аналіз доходів домогосподарств регіону.

Предмет дослідження – механізми, чинники та тенденції формування доходів населення Волинської області, а також їх вплив на соціально-економічний розвиток регіону.

Об'єктом дослідження є доходи населення Волинської області.

Методи дослідження. Методичною основою даної кваліфікаційної роботи є спеціальні та загальнонаукові методи наукового пізнання. Зокрема, в процесі дослідження застосовувалися наступні із зазначених методів:

- економічного аналізу – для детального вивчення доходів населення Волинської області, що дозволило визначити основні тенденції та

закономірності у формуванні доходів населення, а також виявити чинники, що впливають на їх зміну;

– порівняння – використовувався для зіставлення рівня доходів населення Волинської області з іншими регіонами України та середніми показниками по країні, а також для аналізу зміни доходів населення в динаміці, що дало змогу побачити еволюцію їх рівня та структури у часі;

– статистичний метод – для обробки та аналізу даних про доходи населення, кількісної оцінки доходів, побудови розподілу та виявлення залежностей між різними показниками;

– логічного узагальнення – застосовувався для систематизації та інтерпретації отриманих даних, що дозволило виділити основні проблеми та тенденції у сфері доходів населення, а також запропонувати рекомендації для їх вирішення;

– метод абстракції – використовувався для формування теоретичних моделей та концепцій, які пояснюють механізми формування доходів населення та їх вплив на соціально-економічний розвиток регіону.

Інформаційною базою дослідження стали матеріали регіональної та загальнодержавної статистичної звітності, законодавчі та нормативно-правові акти з питань регулювання доходів населення, а також монографії, посібники, підручники, спеціалізовані періодичні та наукові видання згідно затвердженої теми кваліфікаційної роботи.

Практичне значення одержаних результатів. Проведений автором у роботі аналіз стану доходів населення Волинської області відзначається актуальністю та достовірністю одержаних результатів, які можуть бути використані в роботі органів державної виконавчої влади при формуванні планів соціально-економічного розвитку регіону.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження були апробовані під час міжнародного наукового семінару на тему «Україна – ЄС: виклики та перспективи», організованого кафедрою економіки ЛНТУ та

кафедро політики економічної та регіональної Університету Марії Кюрі-Склодовської у Любліні (UMCS) 16 травня 2024 року.

Публікації. Основні теоретико-методологічні положення і практичні результати дослідження викладені в тезах доповідей наукового семінару загальним обсягом 0,1 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається із вступу, двох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладений на 49 сторінках комп'ютерного тексту, в тому числі 6 рисунків та 8 таблиць. Список використаних джерел складається з 29 найменувань і представлений на 3 сторінках. Робота містить 3 додатки на 10 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ

1.1. Сутність поняття «доходи населення» в сучасній економічній системі

Доходи населення є одним із найважливіших економічних показників, який відображає рівень життя громадян та загальний стан економіки країни. У сучасній економічній науці доходи населення розглядаються як сукупність грошових та натуральних надходжень, які отримують домогосподарства за певний період. Ці доходи є джерелом фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення життєдіяльності людини, споживання товарів і послуг, а також для заощаджень і інвестицій.

Доходи населення включають різноманітні складові, серед яких заробітна плата, доходи від підприємницької діяльності, соціальні трансферти, доходи від власності, а також інші види надходжень. При цьому традиційно саме заробітна плата є основним джерелом доходів для більшості населення і відображає вартість праці, яку працівники отримують від роботодавців. Вона може бути фіксованою або змінною, залежно від виконаного обсягу робіт, продуктивності праці та інших факторів.

Визначення економічної сутності доходів населення є важливим для кількох основних аспектів економічної діяльності та політики, оскільки це допомагає зрозуміти основні механізми та джерела формування доходів, що є ключовим для розробки ефективної економічної політики. Також аналіз доходів населення дозволяє оцінити рівень життя громадян та визначити ступінь соціально-економічної нерівності в суспільстві. Однак, зважаючи на різні підходи щодо розуміння даного поняття, необхідно визначити особливості його трактування різними науковцями та практиками (табл. 1.1).

Таблиця 1.1. – Аналіз сучасних теоретико-методичних підходів до розуміння поняття «доходи населення»

Дослідник	Визначення поняття «доходи населення»
Бортнік С. М.	«Доходи населення – це загальна кількість грошових, матеріальних засобів, які забезпечують фізіологічне, матеріальне, економічне, моральне та інтелектуальне існування людини, отриманих або вироблених людиною за певний проміжок часу» [3].
Васильченко В. С.	«Доходи населення – це сукупність грошових коштів та натуральних надходжень, спрямованих на підтримку фізичного, морального, економічного та інтелектуального стану людини і на задоволення її потреб» [4].
Гриньова В. М.	«Доходи населення – це сукупність не тільки коштів, а ще й витрат у натуральному виразі для підтримання фізичного, морального, економічного й інтелектуального стану людини» [6].
Качан Є. П.	«Доходи населення – це сума грошових коштів і матеріальних благ, які домашні господарства одержали за певний проміжок часу у натуральному вигляді для підтримання фізичного, морального, економічного та інтелектуального стану людини» [11].
Костишина Т. А.	«Доходи населення – це сукупність грошових коштів і натуральних надходжень, спрямованих на підтримку фізичного, морального, економічного та інтелектуального стану людини й на задоволення їх потреб» [12].
Павліха Н. В.	«Доходи населення – це сукупність грошових коштів та натуральних надходжень, спрямованих на підтримку фізичного, морального, економічного та інтелектуального стану людини і на задоволення їх потреб» [19].
Панчишин С. М.	«Доходи населення – це сукупність грошових коштів і натуральних надходжень, які домогосподарства отримали за певний період» [20].
Педченко Н. С.	«Доходи населення – це основне джерело забезпечення матеріальних і нематеріальних потреб для розвитку особистості та оптимальний інструмент вимірювання добробуту суспільства і головне джерело формування фінансового потенціалу домогосподарств» [22].
Старовойт Л. Л.	«Доходи населення – це сукупність грошових коштів та натуральних надходжень, спрямованих на підтримку фізичного, морального, економічного та інтелектуального стану людини, а також задоволення інших потреб індивіда» [25].

Таким чином, на основі опрацювання наведених вище визначень можна запропонувати наступне трактування: доходи населення – це сукупність грошових та натуральних надходжень, що отримані працівниками з різних джерел за визначений період часу, котрі забезпечують належний рівень

задоволення їх матеріальних та соціальних потреб, всебічно сприяють накопиченню заощаджень та їх інвестиціям, а також визначають рівень економічного добробуту та соціальної захищеності громадян.

Важливого значення набуває також розподіл доходів населення за їх видами, оскільки від цього залежить ефективність усієї соціально-економічної системи суспільства (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Види доходів населення

Джерело: [19]

Доходи від підприємницької діяльності включають прибуток, який отримують власники бізнесу від своєї діяльності. Цей вид доходу є важливим для стимулювання економічної активності, розвитку малого та середнього бізнесу, створення нових робочих місць. Соціальні трансферти є значущою частиною доходів, особливо для вразливих груп населення. Вони включають пенсії,

стипендії, допомоги по безробіттю, соціальні виплати на дітей тощо. Ці виплати забезпечують базовий рівень доходів для тих, хто не може самостійно заробляти достатньо для задоволення своїх потреб. Доходи від власності включають надходження від володіння активами, такими як нерухомість, цінні папери, депозити. Вони є важливими для забезпечення фінансової стабільності домогосподарств і можуть слугувати додатковим джерелом доходу, особливо для людей похилого віку, які не мають можливості активно працювати. Інші види доходів, такі як подарунки, спадщина, виграші в лотереях, також можуть мати вагомий вплив на фінансове становище домогосподарств, хоча їх частка в загальній структурі доходів зазвичай є меншою.

Загальний рівень доходів населення залежить від багатьох факторів, серед яких економічне зростання, рівень зайнятості, продуктивність праці, інфляція, податкова політика, соціальні програми. Економічне зростання сприяє збільшенню доходів за рахунок створення нових робочих місць, підвищення заробітної плати, зростання прибутків підприємств. Високий рівень зайнятості забезпечує стабільні доходи для широких верств населення, знижує рівень безробіття та соціальної напруги.

Продуктивність праці є одним з ключових факторів, що визначають рівень доходів. Висока продуктивність праці дозволяє підвищувати заробітну плату без збільшення витрат на виробництво, що позитивно впливає на рівень доходів працівників. Інфляція, навпаки, може знижувати реальні доходи населення, зменшуючи купівельну спроможність грошей. Тому контроль за рівнем інфляції є надзвичайно важливим завданням макроекономічної політики.

Податкова політика також відчутно впливає на рівень доходів населення. Зокрема, прогресивне оподаткування може сприяти перерозподілу доходів від багатших до менш забезпечених верств населення, зменшуючи соціальну нерівність. З іншого боку, більш високі податки можуть стримувати економічну активність, знижуючи стимули до праці та інвестицій. Тому важливо знаходити баланс між потребами в державних доходах і необхідністю підтримки економічної активності та добробуту населення.

Загалом в сучасних умовах важливо враховувати вплив глобалізації та технологічних змін на доходи населення. Глобалізація відкриває нові можливості для зростання доходів за рахунок розширення ринків збуту, залучення іноземних інвестицій, розвитку міжнародної співпраці. Водночас вона може призводити до збільшення конкуренції на ринку праці, що може негативно впливати на рівень доходів у деяких секторах економіки. Технологічні зміни, зокрема автоматизація і цифровізація, також мають подвійний вплив на доходи населення. З одного боку, вони сприяють підвищенню продуктивності праці, створенню нових робочих місць у високотехнологічних секторах. З іншого боку, автоматизація може призводити до зникнення робочих місць у традиційних галузях, що вимагає адаптації працівників до нових умов і потребує розвитку системи професійного навчання та перекваліфікації.

Таким чином, приходимо до висновку, що поняття «доходи населення» в сучасній економічній системі є багатограним і охоплює різні аспекти економічної діяльності, соціального захисту, податкової політики та впливу глобалізаційних і технологічних змін. Тому дослідження доходів населення набуває особливо важливого значення для розуміння економічних процесів, оцінки рівня життя громадян і розробки ефективних стратегій соціально-економічного розвитку як окремого регіону так і країни загалом.

1.2. Структура доходів населення та їх джерела

Структура доходів населення виступає ключовим аспектом дослідження економічного добробуту громадян та відображає склад і джерела усіх надходжень, які отримують домогосподарства. Вона дозволяє зрозуміти, які джерела формують доходи, яка їх частка у загальній сумі, а також вплив цих джерел на соціально-економічний стан населення. Тому у сучасній економіці доходи населення можна поділити на кілька основних категорій, кожна з яких має свої специфічні особливості та вплив на економічне життя. Так, в Україні

заробітна плата є основним і найбільш значущим джерелом доходів для більшості населення. Вона формується в результаті праці та є основним індикатором його економічної активності. При цьому заробітна плата може варіюватися залежно від професії, кваліфікації, регіону проживання та інших факторів. Вона забезпечує основні потреби населення, такі як харчування, житло, одяг, освіта та охорона здоров'я. Тому важливо зазначити, що рівень заробітної плати часто визначається умовами ринку праці, продуктивністю праці та економічною політикою держави.

Доходи від підприємницької діяльності є важливим компонентом структури доходів населення, особливо для тих, хто займається власним бізнесом або для самозайнятих. Такі доходи включають в себе прибуток від продажу товарів та послуг, а також доходи від інвестицій у різні види бізнесу. Підприємницькі доходи мають важливе значення для розвитку національної економіки, оскільки стимулюють створення нових робочих місць, розвиток інновацій та економічне зростання. Також вони сприяють зростанню економічної самостійності населення та зменшенню його залежності від заробітної плати, як єдиного джерела доходу.

Ще однією важливою складовою доходів населення є соціальні трансферти, які набувають особливого значення для вразливих груп населення, таких як пенсіонери, безробітні, багатодітні родини та особи з обмеженими можливостями. До соціальних трансфертів відносяться пенсії, допомоги по безробіттю, соціальні допомоги, стипендії та інші види державної підтримки. Такі виплати забезпечують базовий рівень доходів для тих, хто не може самостійно заробляти достатньо коштів для задоволення власних потреб. При цьому вони мають суттєвий вплив на зниження рівня бідності та соціальної нерівності в суспільстві.

Доходи від власності включають в себе надходження від володіння активами, такими як нерухомість, цінні папери, депозити, нематеріальні активи тощо. Такі доходи можуть включати орендну плату, дивіденди, відсотки по вкладах, ренту та інші види прибутків від власності. Вони є важливими для

забезпечення фінансової стабільності населення і можуть виступати додатковим джерелом доходу, особливо для людей похилого віку, котрі не мають можливості активно працювати. Таким чином доходи від власності сприяють накопиченню капіталу та інвестиційних ресурсів, що важливо для економічного розвитку країни.

Загалом аналіз структури доходів населення дозволяє виявити основні тенденції та закономірності у їх формуванні, а також визначити чинники, що впливають на їх зміну. При цьому структура доходів зазвичай може бути відображена певною типовою кількістю їх джерел (рис. 1.2).

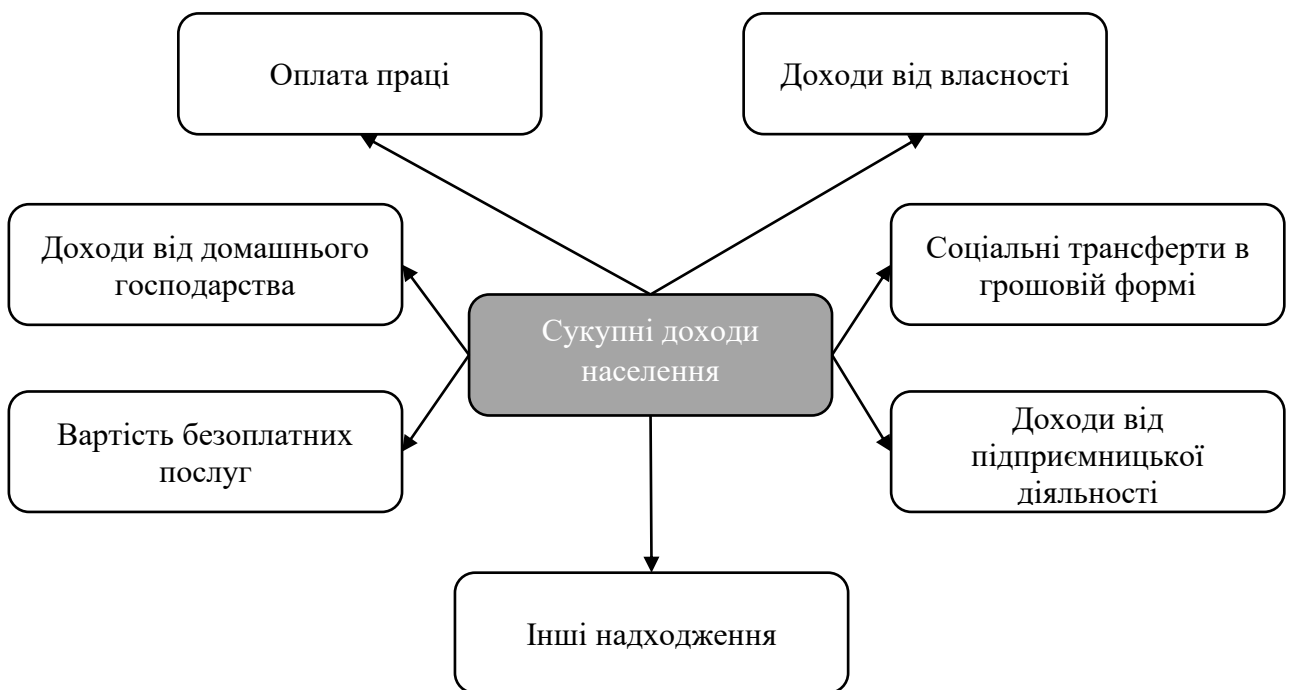

Рис. 1.2. Структура сукупних доходів населення

Джерело: систематизовано автором на основі [19]

Важливо також враховувати регіональні особливості структури доходів, адже різні регіони можуть мати значні відмінності в рівні та джерелах доходів населення залежно від їх економічного розвитку, галузевої структури економіки, демографічних характеристик та інших факторів. Зокрема, у промислово розвинених регіонах заробітна плата може становити більшу частку доходів

населення, тоді як у аграрних регіонах більшу роль можуть відігравати доходи від підприємницької діяльності та власності.

Також необхідно зазначити, що державна політика має значний вплив на структуру доходів населення. Так, політика у сфері зайнятості, соціального захисту, оподаткування та інших сфер може сприяти зміні частки різних видів доходів у загальній їх структурі. Тобто підвищення мінімальної заробітної плати або збільшення соціальних виплат може призвести до зростання частки заробітної плати та соціальних трансфертів у доходах населення. Водночас, зміни у податковій політиці можуть впливати на розмір доходів від власності та підприємницької діяльності.

Загалом структура доходів населення є джерелом для розробки ефективних стратегій соціально-економічного розвитку держави. Вона дозволяє визначити, які групи населення є найбільш вразливими та потребують додаткової підтримки, а також які саме заходи можуть сприяти збільшенню доходів та покращенню рівня життя. Аналіз структури доходів при цьому виступає важливим інструментом для прогнозування економічних тенденцій та оцінки ефективності економічної політики.

Крім того, в сучасних умовах важливо враховувати вплив глобалізаційних та технологічних змін на структуру доходів населення. Так, глобалізація відкриває нові можливості для зростання доходів за рахунок розширення ринків збуту, залучення іноземних інвестицій та розвитку міжнародної співпраці. Водночас, вона може призводити до зростання конкуренції на ринку праці, що може впливати на рівень заробітної плати та доходів. В той же час технологічні зміни, зокрема автоматизація та цифровізація, також мають подвійний вплив на структуру доходів. З одного боку, вони сприяють підвищенню продуктивності праці та створенню нових робочих місць у високотехнологічних секторах, наслідком чого є зростання заробітної плати та доходів від підприємницької діяльності. З іншого боку, автоматизація може призводити до скорочення робочих місць у традиційних галузях, що вимагає адаптації працівників до нових умов та потребує розвитку системи професійного навчання та перекваліфікації.

Таким чином, структура доходів населення є складним і багатограним явищем, що відображає різноманітні аспекти економічного життя суспільства. Дослідження даної структури дає змогу зрозуміти основні джерела доходів, їх роль у забезпеченні економічного добробуту та вплив на соціально-економічний розвиток країни. Усе це є складовою формування ефективних стратегій соціально-економічного розвитку, забезпечення стабільності та покращення рівня життя населення.

1.3. Механізм формування доходів населення та його соціально-економічне значення

Механізм формування доходів населення є складним процесом, який залежить від багатьох економічних, соціальних та політичних чинників. Розуміння цього механізму дає змогу оцінити не тільки рівень економічного добробуту населення, але й ефективність функціонування економічної системи загалом. При цьому варто зауважити, що доходи населення формуються через кілька основних джерел, таких як заробітна плата, підприємницька діяльність, соціальні трансферти, доходи від власності та інші надходження.

Механізм формування доходів населення включає як ринкові, так і неринкові елементи. Кожен з них має свої специфічні особливості, джерела та вплив на загальний рівень доходів. Функціональне значення даних елементів є важливим для всебічного аналізу доходів населення та розробки ефективної економічної політики. При цьому ринкові елементи механізму включають ті надходження, які безпосередньо залежать від ринкових відносин та економічної активності. До їх числа традиційно відносять такі складові:

- заробітна плата, яка формується через ринок праці, де взаємодіють роботодавці та працівники;
- доходи від підприємницької діяльності, що формуються за рахунок підприємницького прибутку;

- доходи від власності, котрі виступають у вигляді рентних та інших процентних платежів;
- інші ринкові доходи, включаючи дохід від інвестицій та операції з цінними паперами.

Неринкові елементи механізму формування доходів населення включають ті надходження, які не залежать безпосередньо від ринкових умов і часто є результатом державного перерозподілу ресурсів або соціальної підтримки. До числа основних з них варто віднести наступні:

- соціальні трансферти;
- гуманітарна допомога та благодійність;
- натуральні доходи

Ринкові та неринкові елементи механізму формування доходів взаємодіють між собою та можуть взаємно доповнюватися. Зокрема, економічне зростання та зростання доходів від підприємницької діяльності можуть зменшувати потребу в соціальних трансфертах, оскільки більше людей знаходить роботу і забезпечує себе самостійно. З іншого боку, ефективні соціальні програми можуть сприяти підвищенню рівня життя населення, що, у свою чергу, підвищує їхню економічну активність та сприяє зростанню ринкових доходів.

Варто зазначити, що державна політика відіграє важливу роль у балансуванні ринкових та неринкових елементів доходів. Це реалізується за допомогою податкової системи, соціальних програм, регулювання ринку праці та інших інструментів, держава може впливати на розподіл доходів, зменшувати соціальну нерівність та забезпечувати економічну стабільність. Таким чином, механізм формування доходів населення складається з ринкових та неринкових елементів, кожен з яких має свої джерела, умови та фактори впливу. Ринкові елементи включають доходи від заробітної плати, підприємницької діяльності та власності, тоді як неринкові елементи складаються з соціальних трансфертів, благодійної допомоги та натуральних доходів. Взаємодія цих елементів визначає загальний рівень доходів населення, впливає на економічний добробут та соціальну стабільність у суспільстві (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Модель механізму формування доходів населення

Джерело: систематизовано автором на основі [19]

Соціально-економічне значення доходів населення проявляється у кількох ключових аспектах. Зокрема, вони визначають рівень життя населення – високі доходи дозволяють задовольняти основні життєві потреби, а також підвищувати якість життя через доступ до культурних та розважальних заходів. Низькі доходи, навпаки, обмежують можливості населення та можуть призводити до бідності, соціальної ізоляції та погіршення здоров'я. Також доходи населення впливають на рівень споживання, який є важливим компонентом економічного зростання. Споживання визначає попит на товари та послуги, що стимулює виробництво, створення нових робочих місць та інвестиції. Високий рівень

доходів сприяє зростанню споживання та економічної активності, тоді як низький рівень доходів може стримувати економічний розвиток.

Крім того, доходи населення відіграють надзвичайно важливу роль у формуванні заощаджень та інвестицій. Заощадження при цьому є важливим джерелом фінансових ресурсів, а також для забезпечення фінансової стабільності в майбутньому. Інвестиції сприяють економічному розвитку, створенню нових робочих місць та підвищенню продуктивності праці. Рівень заощаджень та інвестицій залежить від доходів населення, а також від макроекономічної стабільності та довіри суспільства до фінансової системи загалом. Також доходи населення мають суттєвий вплив на соціальну стабільність та рівень соціальної згуртованості суспільства. Зокрема, високий рівень доходів сприяє зменшенню соціальної нерівності, підвищенню рівня довіри до держави та суспільства, зниженню рівня злочинності та соціальної напруги. А низький рівень доходів, навпаки, може призводити до зростання соціальної нерівності та підвищення соціальної напруги, що може мати негативні наслідки для політичної стабільності та економічного розвитку країни.

Зрештою, доходи населення є важливим індикатором ефективності економічної політики держави. Вони відображають результати економічного зростання, політики зайнятості, соціального захисту та інших функціональних аспектів економічного управління. При цьому аналіз доходів населення дозволяє оцінити ефективність державної політики, виявити проблеми та розробити заходи для їх вирішення. Так, низький рівень доходів може свідчити про необхідність підвищення рівня мінімальної заробітної плати, збільшення соціальних виплат або стимулювання підприємницької діяльності.

Загалом, враховуючи значення доходів населення для соціально-економічного розвитку, важливо забезпечити ефективний механізм їх формування та розподілу. Це вимагає застосування комплексного підходу, орієнтованого на підтримку економічного зростання, стимулювання зайнятості, забезпечення соціального захисту та розвиток підприємництва. Ефективна економічна політика держави повинна бути спрямована на підвищення доходів

населення, скорочення соціальної нерівності та забезпечення фінансової стабільності домогосподарств.

Таким чином, механізм формування доходів населення є складним та багатограним процесом, що має значний вплив на соціально-економічний розвиток країни. Розуміння даного механізму дозволяє розробити ефективну економічну політику, спрямовану на підвищення доходів, зменшення соціальної нерівності та забезпечення фінансової стабільності населення. Такий підхід виступає у якості ключового елементу розвитку національної економіки, оскільки від рівня доходів залежить добробут громадян, економічна активність та соціальна стабільність країни загалом.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Загальна характеристика та аналіз стану ринку праці регіону

Аналіз стану ринку праці регіону виступає одним із ключових аспектів дослідження доходів населення, оскільки ринок праці безпосередньо впливає на рівень, структуру та динаміку доходів домогосподарств. Функціональна спрямованість такого аналізу передбачає з'ясування кількох основних аспектів. Головним з них є дослідження стану зайнятості та безробіття, які є основними показниками стану ринку праці. При цьому високий рівень зайнятості свідчить про те, що більша частина працездатного населення має роботу і, відповідно, стабільні доходи. Натомість високий рівень безробіття вказує на проблеми в економічній системі регіону, які призводять до втрати доходів для багатьох домогосподарств, зниження їхнього добробуту та зростання потреби в соціальній підтримці.

Також важливого значення набуває аналіз структури зайнятості, яка визначає, у яких саме секторах економіки зайняте населення регіону. При цьому необхідно враховувати, що різні галузі економічної діяльності мають різні рівні заробітної плати, умови праці та стабільність зайнятості. Зокрема, зайнятість у високотехнологічних або фінансових секторах зазвичай забезпечує вищі доходи, ніж у сільському господарстві або роздрібній торгівлі. Тому аналіз структури зайнятості дає змогу визначити, які саме сектори є основними джерелами доходів для населення та які галузі потребують підтримки для створення нових робочих місць.

Також важливо оцінити рівень заробітної плати, котрий є основним компонентом доходів населення і відображає економічну цінність праці в різних галузях. Зокрема, такий аналіз дозволяє виявити середній рівень доходів працівників, диференціацію заробітної плати за професіями, кваліфікацією та

іншими характеристиками. Усе це допомагає виявити, які саме групи населення отримують найменші доходи і потребують додаткової підтримки.

Для оцінки стану основних показників ринку праці регіону розглянемо їх зміну за період 2010–2021 років (табл. 2.1).

Таблиця 2.1. – Динаміка основних показників з праці Волинської області за 2019–2021 рр.

Показник	2019	2020	2021	Відхилення 2021 до 2019		Відхилення 2021 до 2020	
				абсолютне	відносне, %	абсолютне	відносне, %
Середньооблікова чисельність штатних працівників, тис. осіб	161,2	160,0	148,1	-13,1	-8,1	-11,9	-7,4
Загальний фонд оплати праці, млн. грн.	17125,8	18141,2	20794,3	3668,5	21,4	2653,1	14,6
- у тому числі фонд оплати праці штатних працівників, млн. грн.	16761,2	17768,1	20343,6	3582,4	21,4	2575,5	14,5
Середньомісячний номінальний розмір заробітної плати одного штатного працівника, грн.	8663	9256	11445	2782	32,1	2189	23,6

Джерело: розраховано автором на основі [24].

Як бачимо, за аналізований період середньооблікова чисельність працівників на ринку праці області постійно зменшувалася і у 2021 році складала всього 161,2 тис. грн., що на 8,1% менше, ніж у 2019 році. Разом з тим, варто відзначити тенденцію до зростання фонду оплати праці персоналу на обласному ринку праці. Зокрема, за аналізований період його загальний обсяг збільшився з 17125,8 млн. грн. до 20794,3 млн. грн., тобто – на 21,4%. При цьому найбільшим було зростання саме у 2021 році, яке склало 14,6%. Це свідчить, що реакція ринку на скорочення чисельності доступних працівників виражається у зростанні рівня оплати праці. Так, середньомісячний розмір заробітної плати з розрахунку на одного працівника збільшився з 8663 тис. грн. у 2019 році до 11445 тис. грн. у

2021 р. Тобто зростання склало 32,1%, що є достатньо суттєвим збільшенням для даного показника.

Оскільки після початку війни згідно із Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період воєнного стану або стану війни» призупинено оприлюднення даних про стан ринку праці та доходів населення регіону, то відобразити тенденції щодо чисельності доступних працівників на ринку та обсягу їх доходів наразі немає можливості, а оціночні дані не є релевантними та не можуть бути належно верифіковані для аналізу.

Разом з тим, зважаючи на визначену у табл. 2.1 негативну динаміку чисельності штатних працівників суб'єктів господарювання, що зайняті в економічній діяльності Волинської області, розглянемо розширену динамку зміни їх чисельності за попередні періоди для визначення загальної тенденції зайнятості у регіоні (рис. 2.1).

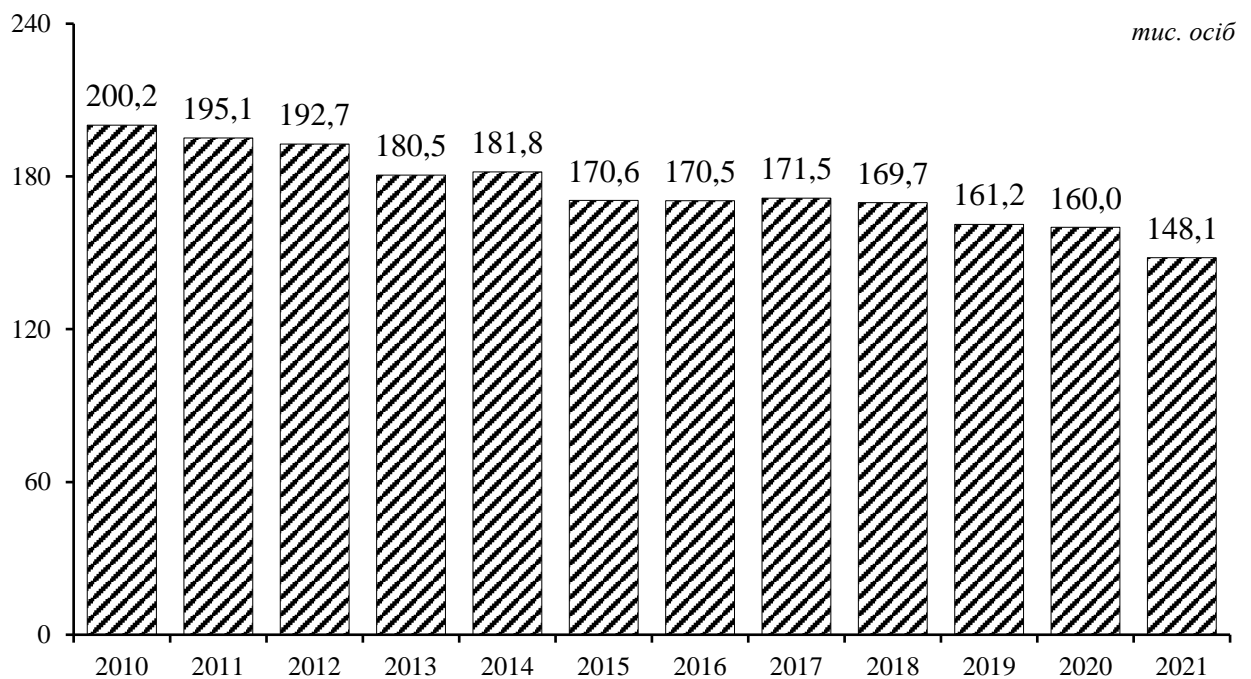

Рис. 2.1. Динаміка чисельності штатних працівників, що працювали на підприємствах Волинської області у 2010-2021 рр.

Джерело: [24]

З результатів аналізу бачимо, що за 2010-2021 роки на ринку праці Волинської області фіксувалася чітка тенденція до скорочення чисельності зайнятих в економічній діяльності. Зокрема, якщо у 2010 році на підприємствах усіх форм власності працювало 200,2 тис. осіб, то у 2021 році їх чисельність скоротилася до 148,1 тис. осіб або на 26,1%. При цьому найбільші темпи скорочення зайнятості були зафіксовані у 2013, 2015 та 2021 роках, коли чисельність працівників скорочувалася приблизно на 12 тис. осіб.

Такі тенденції носять негативний характер і обумовлені комплексом причин, до числа яких можна віднести наступні: скорочення обсягів промислового виробництва, зростання кількості самозайнятих та підприємців, зростання темпів міграції населення, особливо – після підписання угоди про євроінтеграцію України, яка відкрила для населення області більш вільний доступ до ринку праці ЄС. Разом з тим, суб'єкти господарювання досить часто залучали до своєї діяльності працівників, що діяли на підставі договорів та відносилися до числа позаоблікового складу персоналу. Розглянемо їх динаміку за аналізований період (рис. 2.2).

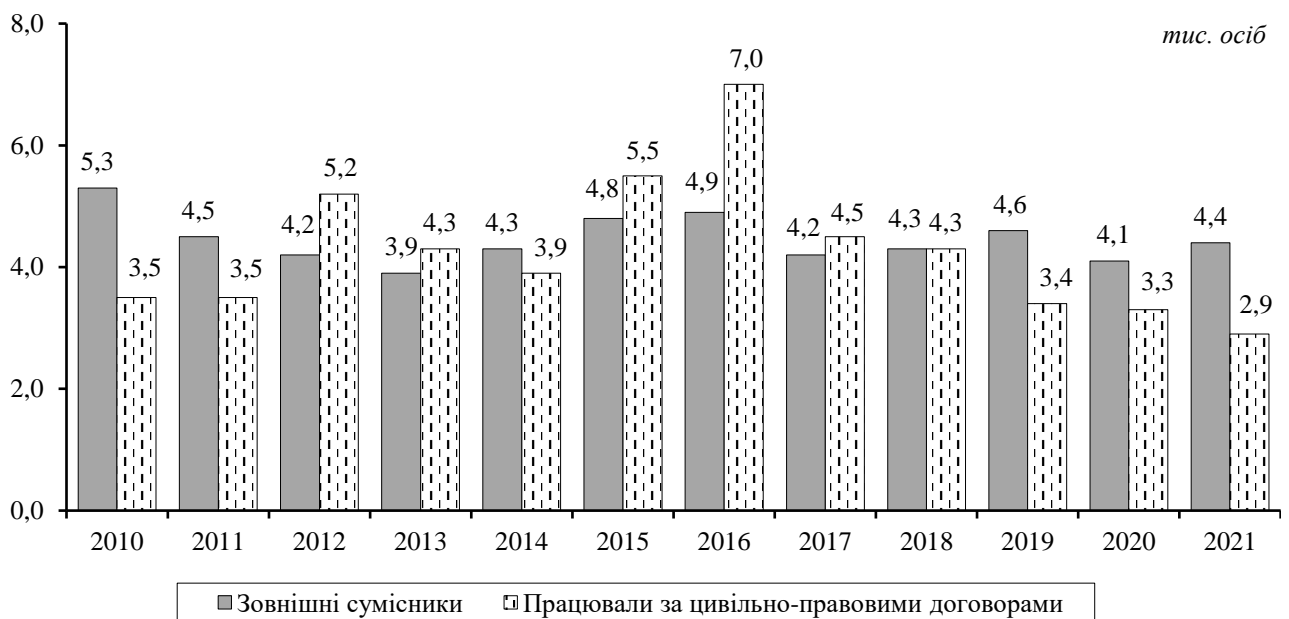

Рис. 2.2. Динаміка кількості працівників, що відносилися до позаоблікового складу персоналу підприємств Волинської області у 2010-2021 рр.

Джерело: [24]

З аналізу видно, що загальна кількість працівників, які перебували у складі позаоблікового персоналу, протягом аналізованого періоду постійно коливалася. При цьому за весь період 2010 – 2021 рр. чисельність таких працівників скоротилася загалом на 1,5 тис. осіб. Варто відзначити, що у 2015-2016 році спостерігалось зростання числа позаоблікового персоналу на підприємствах області. Це було зумовлено економічною кризою, що вдарила внаслідок першого етапу російської агресії. При цьому ускладнення умов економічної діяльності та загальне скорочення доходів, що стали наслідками даної кризи, призвели до зростання працівників, котрі залучалися на роботу на основі індивідуальних договорів виконання робіт або на умовах сумісництва.

Також важливу роль для ринку праці носить характер зайнятості за її економічним спрямуванням. Тому розглянемо зміну чисельності персоналу підприємств регіону за даним показником (табл. 2.2).

Таблиця 2.2. – Середньооблікова кількість штатних працівників підприємств Волинської області за видами економічної діяльності за 2019–2021 рр.

Показник	2019	2020	2021	Відхилення 2021 до 2019		Відхилення 2021 до 2020	
				абсолютне, тис. грн.	відносне, %	абсолютне, тис. грн.	відносне, %
1	2	3	4	5	6	7	8
Всього	161238	159968	148123	-13115	-8,1	-11845	-7,4
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	9023	8206	9117	94	1,0	911	11,1
з них сільське господарство	5157	5664	7010	1853	35,9	1346	23,8
Промисловість	39567	37533	35771	-3796	-9,6	-1762	-4,7
Будівництво	4035	3898	4114	79	2,0	216	5,5
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів	14700	19770	20152	5452	37,1	382	1,9
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	10174	9887	9182	-992	-9,8	-705	-7,1
з них діяльність у сфері транспорту	5530	5308	4761	-769	-13,9	-547	-10,3

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8
Тимчасове розмішування й організація харчування	721	669	422	-299	-41,5	-247	-36,9
Інформація та телекомунікації	1019	1141	1110	91	8,9	-31	-2,7
Фінансова та страхова діяльність	1503	1604	1452	-51	-3,4	-152	-9,5
Операції з нерухомим майном	1447	1609	1051	-396	-27,4	-558	-34,7
Професійна, наукова та технічна діяльність	1753	1693	1332	-421	-24,0	-361	-21,3
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1899	1833	1747	-152	-8,0	-86	-4,7
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	10481	9301	10544	63	0,6	1243	13,4
Освіта	40235	39970	29804	-10431	-25,9	-10166	-25,4
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	21281	19459	19568	-1713	-8,0	109	0,6
з них охорона здоров'я	19105	17290	17747	-1358	-7,1	457	2,6
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	2882	2688	2192	-690	-23,9	-496	-18,5
Надання інших видів послуг	518	707	565	47	9,1	-142	-20,1

Джерело: розраховано автором на основі [24]

Як бачимо з табл. 2.2, за аналізований період найбільша чисельність працюючих в регіоні була зосереджена у сфері освіти, в промисловості, оптовій та роздрібній торгівлі, а також у сфері охорони здоров'я. При цьому найбільше скорочення зайнятих було зафіксовано саме у галузі освіти, де за 2019-2021 роки кількість працівників зменшилася на 10431 чол. або на 25,9%. В той же час, зменшення персоналу, зайнятого у промисловому виробництві склало 3796 чол. або 9,6%. Натомість в окремих галузях в аналізованому періоді спостерігалось зростання зайнятості. Так, у сфері оптової та роздрібною торгівлі приріст склав 5452 особи або 37,1%, а окремо в сільському господарстві – 1853 чол. або 35,9%. Це свідчить про динамічний розвиток окремих галузей економічної діяльності, які потребували залучення додаткового персоналу внаслідок свого розширення

Загалом приходимо до висновку, що стан ринку праці Волинської області за період 2019 – 2021 років характеризувався як нестабільний. Поряд із загальним скороченням чисельності штатних працівників суб'єктів господарювання

спостерігалось зростання розміру оплати праці персоналу підприємств. Основну масу зайнятих складала саме штатні працівники, хоча у пікові періоди економічної нестабільності відбувалося збільшення числа позаоблікового персоналу. Крім того, основними сферами економічної діяльності, які характеризувалися найбільшою часткою працівників були освіта, промисловість та оптова і роздрібна торгівля. При цьому якщо у перших двох сферах за аналізований період спостерігалось найбільш суттєве скорочення зайнятості, то в останній навпаки – відбувалося її динамічне зростання.

2.2. Аналіз доходів населення Волинської області та їх структури

Аналіз доходів населення регіону та їх структури є важливим для оцінки рівня життя громадян, економічної стабільності та соціальної рівності. Такий аналіз дозволяє виявити основні джерела доходів, оцінити їхню достатність та вплив на споживчу спроможність населення. При цьому визначення структури доходів допомагає з'ясувати вразливі групи населення, які потребують соціальної підтримки, та оцінити ефективність державних соціальних програм. Також структура доходів виступає основою для розробки заходів, спрямованих на стимулювання економічного зростання, зменшення нерівності та підвищення добробуту населення регіону.

Крім того, аналіз доходів населення та їх структури дає змогу виявити регіональні диспропорції та нерівності, що є основою для розробки регіональної економічної політики. Такий аналіз допомагає органам виконавчої влади приймати обґрунтовані рішення щодо розподілу ресурсів, визначення пріоритетних сфер для інвестицій та розвитку інфраструктури. Разом з тим на основі визначення структури доходів здійснюється ідентифікація тенденцій у зайнятості та підприємницькій активності, що необхідно для підтримки стійкого економічного розвитку регіону та підвищення його функціональної конкурентоспроможності.

Тому проведемо аналіз доходів населення Волинської області за період 2019-2021 років (табл. 2.3).

Таблиця 2.3. – Динаміка доходів населення Волинської області за 2019-2021 рр.

	2019	2020	2021	Відхилення 2021 до 2019		Відхилення 2021 до 2020	
				абсолю- тне, тис. грн.	віднос- не, %	абсолю- тне, тис. грн.	віднос- не, %
Доходи	72185	77720	89280	17095	23,7	11560	14,9
Заробітна плата	29878	31182	36228	6350	21,3	5046	16,2
Прибуток та змішаний дохід	15675	17170	19359	3684	23,5	2189	12,7
Дохід від власності, одержаний	2234	1461	1412	-822	-36,8	-49	-3,4
Соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	24398	27907	32281	7883	32,3	4374	15,7
з них соціальні допомоги	12449	14789	15676	3227	25,9	887	6,0
Наявний дохід	55793	59677	67077	11284	20,2	7400	12,4
у розрахунку на одну особу, грн	53990	57973	65481	11491	21,3	7508	13,0
Реальний наявний дохід, відсотків до попереднього року	107,8	103,0	102,4	-5,4	X	-0,6	X

Джерело: розраховано автором на основі [26].

Як бачимо з табл. 2.2, протягом аналізованого періоду загальні доходи населення Волинської області постійно зростали. При цьому у 2021 році їх обсяг був на 17095 тис. грн. більшим, ніж у 2019, що склало приріст у 23,7%. Така тенденція свідчить про позитивний характер зростання надходжень громадян регіону. Разом з тим, необхідно зазначити, що приріст реального наявного доходу у порівнянні з номінальним був меншим і у 2021 році склав усього 102,4%. В той же час такий приріст у 2019 році був 107,8%. Відповідно, можна зробити висновок, що значна частка приросту доходів населення області за вказаний період була сформована на основі інфляційних тенденцій. При цьому значення приросту реального доходу постійно зменшувалося.

Водночас варто зазначити, що в структурі доходів населення у 2021 році заробітна плата складала всього 36228 тис. грн., а соціальні допомоги та

трансфери – 32281 тис. грн., що є досить наближеною сумою. Тому для детального аналізу джерел доходів населення оцінимо їх структуру в аналізованому періоді (рис. 2.3).

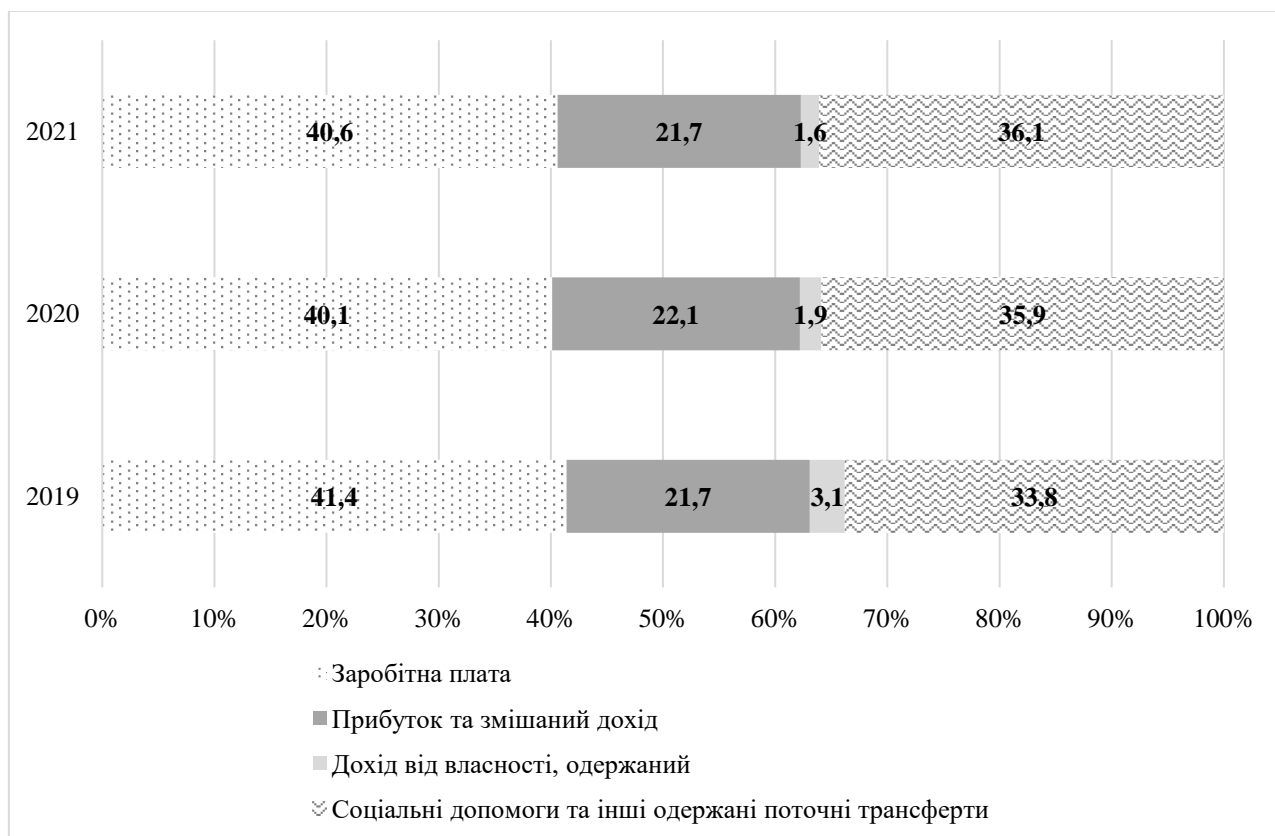

Рис. 2.3. Структура доходів населення Волинської області за 2019-2021 рр., %
Джерело: побудовано автором на основі [26]

З аналізу структури доходів бачимо, що протягом аналізованого періоду заробітна плата складала загалом близько 40% усіх доходів. В той же час соціальні допомоги та трансфери з 2019 до 2021 року збільшилися з 33,8 до 36,1% доходів населення. Це означає, що падіння реальних доходів змушувало населення звертатися за допомогою до держав для одержання соціальних виплат.

Разом з тим за аналізований період абсолютно незмінною залишилася частка прибутку та змішаного доходу громадян, що складала 21,7%. При цьому дохід від власності складав у 2019 році 3,1%, а у 2021 зменшився до 1,6%. Це свідчить про низьку інвестиційну активність населення, пов'язану з низькою можливістю накопичення заощаджень.

Одним із факторів, що характеризують рівень доходів населення є розмір пенсійних виплат, котрі призначаються за віком та за причинами соціального характеру. Тому для відслідковування динаміки цієї групи доходів населення проаналізуємо її динамку за весь аналізований період (табл. 2.4).

Таблиця 2.4. – Середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерів Волинської області за 2020-2022 рр., грн.

Показник	2020	2021	2022	Відхилення 2022 до 2020		Відхилення 2022 до 2021	
				абсолютне, грн.	відносне, %	абсолютне, грн.	відносне, %
Середній розмір призначеної місячної пенсії, всього	2488,82	2853,48	3179,68	690,86	27,8	326,2	11,4
за віком	2557,70	2970,75	3293,18	735,48	28,8	322,43	10,9
за інвалідністю	2254,82	2434,69	2794,51	539,69	23,9	359,82	14,8
з них				0	#DIV/0!	0	#DIV/0!
за інвалідністю від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання*	–	1780,00	2737,50	–	–	957,5	53,8
І групи	–	–	–	–	–	–	–
II групи	–	1800,00	1950,00	–	–	150	8,3
III групи	–	1775,00	3000,00	–	–	1225	69,0
у разі втрати годувальника	2214,51	2418,38	2691,97	477,46	21,6	273,59	11,3
за вислугу років	2602,11	2856,10	3278,73	676,62	26,0	422,63	14,8
соціальні пенсії	1654,58	1798,75	1961,24	306,66	18,5	162,49	9,0

*Примітка: у 2021 році змінено підхід до нарахування даного виду пенсійного забезпечення

Джерело: розраховано автором на основі [26].

З аналізу бачимо, що в аналізованому періоді розмір пенсійного забезпечення громадян був відверто незадовільним. При цьому у 2021 році середній розмір пенсії за віком складав 3179,7 грн., а середній розмір заробітної плати штатного працівника у той же період складав 11445 грн. Таким чином, середня пенсія була у 3,6 разів менша, ніж дохід середнього працівника. А розмір пенсії за інвалідністю в той же час складав лише 2794,51 грн. Необхідно

зазначити, що при існуючому у 2021 році масштабі цін такий розмір пенсійних виплат був нижчим за прожитковий мінімум, що вимагало здійснення виплати комплексу інших соціальних допомог для населення. Відповідно, можна стверджувати, що рівень доходів пенсіонерів Волинської області в аналізованому періоді був надзвичайно низьким, що вимагало здійснення заходів по збільшенню даного елемента доходів.

При цьому варто зауважити, що оскільки пенсійні виплати в Україні здійснюються за солідарною системою, то відсутня можливість оперативного збільшення пенсій, оскільки вони напряму залежать від доходів економічно активного населення та його чисельності. Усе це вимагає негайного запровадження трьохрівневої накопичувальної пенсійної системи, проект якої було розроблено ще у 2003 році.

Для аналізу загального рівня доходів населення Волинської області проведемо аналіз диференціації життєвого рівня за більш широкий часовий період (табл. 2.5).

Таблиця 2.5. – Диференціація життєвого рівня населення Волинської області за 2007-2020 рр.

Рік	Децильний коефіцієнт диференціації доходів населення, разів		Співвідношення доходів найбільш та найменш забезпечених 10% населення, разів	
	доходів		доходів	
	грошових	загальних	грошових	загальних
1	2	3	4	5
2007	3,2	2,6	4,0	3,4
2008	3,3	2,9	5,4	4,0
2009	3,0	2,7	5,6	4,9
2010	2,7	2,3	4,5	3,7
2011	2,9	2,5	3,8	3,2
2012	2,4	2,3	3,5	3,2
2013	2,5	2,2	3,5	3,1
2014	2,9	2,6	4,1	3,4
2015	3,0	2,5	5,0	4,1

Продовження табл. 2.5

2016	2,8	2,6	3,6	3,5
2017	2,9	2,5	3,7	1,6
2018	3,6	2,9	4,5	3,9
2019	3,0	2,7	5,2	4,3
2020	3,3	3,1	5,1	4,3

Джерело: [26].

Як бачимо, протягом аналізованого періоду в доходах населення області відбулося зростання їх диференціації між різними групами населення з 4,0 у 2007 році до 5,1 у 2021 році. Це свідчить про скорочення грошових доходів найменш забезпеченої частки населення та їх зростання у найбільш забезпеченої частки. В той же час з відповідний період незмінним залишився децильний коефіцієнт диференціації грошових доходів, а загальний їх коефіцієнт зріс усього на 0,5. Це означає, що в суспільстві поступово зростає різниця між доходами громадян, що має наслідком посилення соціальної напруги.

Разом з тим, зважаючи, що таке зростання відбувається за достатньо тривалий період без суттєвих пікових коливань коефіцієнтів диференціації, можна стверджувати, що загалом ситуація є контрольованою. Однак, зважаючи на загальний невисокий рівень доходів найменш захищених категорій громадян вважаємо, що існує об'єктивна необхідність виправлення існуючих диспропорцій та досягнення такого рівня мінімальних доходів населення, який би забезпечував їм досягнення показника прожиткового мінімуму. У іншому випадку це потребуватиме від держави постійного подальшого нарощення виплат із фондів соціального страхування та системи соціального захисту для забезпечення належного рівня життя.

Загалом приходимо до висновку, що попри зростання фактичних показників доходів населення Волинської області протягом аналізованого періоду існує об'єктивна проблема досягнення їх належного рівня. Це потребує здійснення заходів на рівні держави стосовно стимулювання роботодавців до збільшення обсягу доходів працюючих громадян, а також реформування системи пенсійного

забезпечення з метою збільшення доходів пенсіонерів, як найменш соціально захищеної групи населення. Також, зважаючи на те, що повноцінна характеристика доходів населення відображається шляхом охоплення обсягу надходжень та витрат, що здійснюються окремими домогосподарствами, то необхідно здійснити відповідний аналіз та оцінку стану доходів домогосподарств Волинської області.

2.3. Аналіз доходів домогосподарств регіону

Доходи домогосподарств регіону є критично важливим для оцінки економічного добробуту населення та визначення рівня життя громадян. Аналіз даного показника дозволяє виявити джерела доходів, їхню структуру та динаміку, що є основою для розробки ефективних соціально-економічних заходів органами державної влади. Знання про доходи домогосподарств допомагає виявити вразливі групи населення, які потребують додаткової підтримки, та оцінити ефективність державних соціальних програм. Також оцінка доходів дає змогу оцінити споживчу спроможність населення, що впливає на економічний розвиток регіону. При цьому аналіз доходів допомагає виявити саме регіональні нерівності та диспропорції, що є функціональною основою для розробки регіональної політики та стимулювання економічного зростання. Відповідно, оцінка доходів домогосподарств сприяє прийняттю обґрунтованих рішень щодо розподілу ресурсів та інвестицій, чим напряду впливає на конкурентоспроможність регіону. Загалом, оцінка доходів домогосподарств є важливим інструментом забезпечення соціальної справедливості та економічної стабільності в регіоні.

Крім того, необхідно зазначити, що аналіз доходів домогосподарств дозволяє також оцінити рівень фінансової стійкості населення та їхню здатність до заощаджень і інвестицій, що важливо для прогнозування економічної активності та розвитку регіону в майбутньому. Також детальна оцінка доходів

допомагає виявити вплив зовнішніх факторів, пов'язаних з економічною нестабільністю, на фінансове становище домогосподарств. На основі такої оцінки проводиться адаптація економічної політики до зміни умов та забезпечення стабільності доходів населення. Відповідно, оцінка доходів домогосподарств регіону виступає фундаментальною основою для формування стійкої економічної моделі, яка враховує потреби та можливості різних соціально-економічних груп, сприяючи загальному розвитку та добробуту суспільства.

Тому з метою оцінки детальної ситуації щодо розподілу доходів серед різних груп населення та визначити ступінь економічної диференціації в суспільстві проведемо аналіз розподілу населення області за рівнем середньодушових еквівалентних грошових доходів, оскільки це дасть змогу зрозуміти, яка частка населення характеризується високим рівнем доходів, а яка – низьким (табл. 2.6).

Таблиця 2.6. – Аналіз розподілу населення Волинської області за рівнем середньодушових еквівалентних грошових доходів у 2018-2020 рр.

	2018			2019			2020		
	всі домогосподарства	у тому числі, які проживають у місцевостях		всі домогосподарства	у тому числі, які проживають у місцевостях		всі домогосподарства	у тому числі, які проживають у місцевостях	
		міській	сільській		міській	сільській		міській	сільській
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Все населення	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Із середньодушовими еквівалентними грошовими доходами у місяць, грн									
до 3000,0	47,8	40,4	55,9	21,4	21,6	21,1	19,7	16,0	23,6
3000,1–4000,0	17,5	15,8	19,3	27,2	22,6	32,1	25,3	20,4	30,4
4000,1–5000,0	20,0	28,7	10,4	17,0	20,7	13,1	17,3	19,7	14,7
5000,1–6000,0	14,7	15,1	14,4	13,1	14,8	11,2	13,3	10,7	16,0
6000,1–7000,0	5,8	3,3	8,6	12,0	18,2	5,4
7000,1–8000,0	7,4	4,9	10,1	3,7	7,2	0,2
8000,1–9000,0	4,4	6,2	2,6	3,1	2,7	3,4
9000,1–10000,0	0,1	–	0,1	2,1	2,1	2,1
10000,1–11000,0	0,9	1,2	0,7	2,0	2,1	2,0
11000,1–12000,0	0,1	0,1	–	1,3	0,7	2,0

Продовження табл. 2.6

понад 12000,0	2,6	4,6	0,4	0,2	0,2	0,2
Частка населення із середньодушовими еквівалентними грошовими доходами у місяць, нижчими									
середнього рівня грошових доходів	61,5	54,2	67,1	62,5	65,0	61,7	59,8	55,9	59,7
законодавчо встановленого прожиткового мінімуму	11,2	14,0	8,2	5,2	3,5	7,1	6,6	4,7	8,6
фактичного прожиткового мінімуму	51,9	44,1	60,4	37,6	39,4	35,8	40,2	32,3	48,5

Джерело: [26].

Як бачимо з табл. 2.6, за аналізований період частка населення із середніми грошовими доходами, що нижчі їх середнього рівня по регіону, зменшилася з 61,5% у 2018 році до 59,8% у 2020 році. Однак таке скорочення суттєво не вплинуло на структуру доходів домогосподарств, а його підсумкове значення свідчило, що більшість населення одержує доходи, нижчі за середній їх рівень по області. При цьому частка населення, котрі отримували доходи нижчі за прожитковий мінімум, скоротилася більш суттєво. Якщо у 2018 році цей показник становив 11,2%, то у 2020 році він зменшився до 6,6%. Проте, якщо розглядати фактичний прожитковий мінімум, визначений на основі ринкового споживчого кошика, то частка населення, що одержувала доходи нижчі за даний мінімум, у 2018 році становила 51,9%, а у 2020 зменшилася до 40,2%.

Незважаючи на загальну позитивну тенденцію до зменшення частки населення області, яке одержувало низький рівень доходів, варто зазначити, що загалом її значення мало критичне значення, оскільки майже половина населення області жило за рахунок низьких доходів. При цьому варто зауважити, що в структурі доходів присутній традиційний чіткий розподіл, за якого доходи міського населення вищі за доходи сільського. Відповідно, бачимо, що у 2020

році доходи, нижчі фактичного прожиткового мінімуму, одержували 48,5% сільських жителів. Усе це свідчить про необхідність вжиття радикальних заходів стосовно підвищення загального рівня доходів населення області для забезпечення належного рівня якості життя.

Проведемо також оцінку розподілу домогосподарств регіону в залежності від рівня середньодушових еквівалентних грошових доходів та в залежності від кількості дітей (табл. 2.7).

Таблиця 2.7. – Розподіл домогосподарств Волинської області за рівнем середньодушових еквівалентних грошових доходів в залежності від кількості дітей у 2020 році

	Із середньодушовими еквівалентними грошовими доходами у місяць, грн.										
	до 3000	3000-4000	4000-5000	5000-6000	6000-7000	7000-8000	8000-9000	9000-10000	10000-11000	11000-12000	понад 12000
Всі домогосподарства	22,7	22,3	18,5	12,0	12,2	4,6	2,1	2,1	2,0	0,9	0,6
Всі домогосподарства з дітьми	23,4	25,6	19,1	12,3	10,9	0,6	3,0	2,2	1,7	1,2	–
Розподіл за рівнем середньодушових еквівалентних грошових доходів домогосподарств із дітьми, які мають дітей											
одну	25,1	26,4	14,4	10,1	13,6	–	2,5	3,3	2,8	1,8	–
двох	18,1	24,9	29,4	17,6	6,0	–	4,0	–	–	–	–
трьох і більше	51,0	13,7	–	–	8,8	26,5	–	–	–	–	–

Джерело: [26].

Результати даного аналізу дають змогу виявити, як кількість дітей у домогосподарстві впливає на його фінансове становище. При цьому необхідно враховувати, що сім'ї з більшою кількістю дітей часто мають інші, більш значні витрати на харчування, освіту, медичне обслуговування та інші потреби, що може суттєво впливати на рівень їхніх доходів на душу населення. Тому оцінка

даних доходів допомагає визначити ступінь фінансового навантаження на різні типи сімей та оцінити їхню функціональну спроможність задовольняти свої основні потреби. З табл. 2.6 бачимо, що у 2020 році лише 5,6% усіх домогосподарств області мали середньодушовий дохід вищий від середнього рівня заробітної плати. В той же час близько 20% домогосподарств мали середньодушовий дохід нижчий від офіційно встановленого прожиткового мінімуму. Також бачимо, що 63,5% усіх домогосподарств Волинської області мали дохід нижчий за 5 тис. грн. на людину, що нижче розміру фактичного прожиткового мінімуму.

Така диференціація домогосподарств за рівнем доходів свідчить про недостатній їх рівень, наслідком чого є недостатнє споживання товарів та послуг населенням. У свою чергу, це негативно впливає на економічний розвиток регіону, оскільки низька купівельна спроможність населення стримує розвиток бізнесу. Тому потреба підвищення рівня доходів населення обумовлюється також і потребами забезпечення соціально-економічної складової регіонального розвитку.

Зрештою, розглянемо структуру доходів домогосподарств області для того, щоб оцінити основні джерела надходжень в розрізі місцевості проживання населення (табл. 2.7).

Таблиця 2.7. – Структура грошових доходів домогосподарств Волинської області за 2019-2021 рр.

Показник	2019			2020			2021
	всі домогосподарства	у тому числі, які проживають у місцевостях		всі домогосподарства	у тому числі, які проживають у місцевостях		всі домогосподарства
		міській	сільській		міській	сільській	
1	2	3	4	5	6	7	8
Всього грошових доходів, грн	11512,5	11972,6	11009,5	11491,3	11853,0	11094,0	15126,1
Оплата праці,%	53,2	53,7	52,8	51,7	59,4	42,7	58,5
Доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості, %	2,5	3,7	1,2	3,3	5,0	1,4	4,3

Продовження табл. 2.7

1	2	3	4	5	6	7	8
Доходи від продажу сільськогосподарської продукції, %	4,4	0,1	9,5	3,5	0,2	7,3	2,2
Пенсії, стипендії, допомоги та субсидії, надані готівкою,%	20,7	18,1	23,6	21,6	18,1	25,7	20,5
Грошова допомога від родичів, інших осіб та інші грошові доходи, %	19,2	24,4	12,9	19,9	17,3	22,9	14,5

Джерело: [26].

Як бачимо з розрахунків, протягом аналізованого періоду найбільшу частку серед усіх доходів домогосподарств області займала оплата праці, котра становила 58,5% у 2021 році. При цьому у 2019 році цей показник складав 53,2%. Тобто можна стверджувати про посилення ролі оплати праці в доходах домогосподарств. Крім того, за цей же період відбулося незначне зростання частки доходів від підприємницької діяльності – з 2,5% до 4,3%. В той же час практично не змінилася частка соціальних виплат, котрі у 2021 році становили 20,5% усіх доходів домогосподарств.

Таким чином, приходимо до висновку, що оплата праці та соціальні виплати залишаються основним джерелом надходжень домогосподарство Волинської області, оскільки сукупно вони складають 79% усіх доходів. Це свідчить про потребу забезпечення диференціації надходжень за рахунок інших їх видів, зокрема, за рахунок активізації підприємницької діяльності та самозайнятості населення.

Тому на основі проведеного аналізу можна стверджувати, що рівень доходів домогосподарств Волинської області є низьким, що стримує рівень споживання ними товарів та послуг. Для виправлення даної ситуації необхідно на загальнодержавному рівні приймати ряд системних заходів, спрямованих на підвищення рівня як оплати праці, так і пенсійних та інших соціальних виплат, а також стимулювати розвиток підприємництва в регіоні.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

При написанні кваліфікаційної роботи було здійснено теоретичний та практичний розгляд специфіки функціонування ринку праці Волинської області, а також визначено особливості структури та джерел доходів населення регіону. Також було досліджено теоретичні засади формування доходів населення та визначено механізм їх формування. Загалом варто відзначити, що визначені специфічні особливості дали можливість сформулювати ряд висновків, які полягають у наступному:

– визначено, що доходи населення включають різноманітні складові, серед яких заробітна плата, доходи від підприємницької діяльності, соціальні трансферти, доходи від власності, а також інші види надходжень. При цьому традиційно саме заробітна плата є основним джерелом доходів для більшості населення і відображає вартість праці, яку працівники отримують від роботодавців. Вона може бути фіксованою або змінною, залежно від виконаного обсягу робіт, продуктивності праці та інших факторів;

– з'ясовано, що поняття «доходи населення» в сучасній економічній системі є багатограним і охоплює різні аспекти економічної діяльності, соціального захисту, податкової політики та впливу глобалізаційних і технологічних змін. Тому дослідження доходів населення набуває особливо важливого значення для розуміння економічних процесів, оцінки рівня життя громадян і розробки ефективних стратегій соціально-економічного розвитку як окремого регіону так і країни загалом;

– на основі вивчення підходів до розуміння особливості поняття «доходи населення» запропоновано власне визначення даної категорії: доходи населення – це сукупність грошових та натуральних надходжень, що отримані працівниками з різних джерел за визначений період часу, котрі забезпечують належний рівень задоволення їх матеріальних та соціальних потреб, всебічно сприяють накопиченню заощаджень та їх інвестиціям, а також визначають рівень економічного добробуту та соціальної захищеності громадян;

– визначено, що у сучасній економіці доходи населення можна поділити на кілька основних категорій, кожна з яких має свої специфічні особливості та вплив на економічне життя. В Україні заробітна плата є основним і найбільш значущим джерелом доходів для більшості населення. Вона формується в результаті праці та є основним індикатором його економічної активності. При цьому заробітна плата може варіюватися залежно від професії, кваліфікації, регіону проживання та інших факторів;

досліджено, що важливо враховувати регіональні особливості структури доходів, адже різні регіони можуть мати значні відмінності в рівні та джерелах доходів населення залежно від їх економічного розвитку, галузевої структури економіки, демографічних характеристик та інших факторів. Зокрема, у промислово розвинених регіонах заробітна плата може становити більшу частку доходів населення, тоді як у аграрних регіонах більшу роль можуть відігравати доходи від підприємницької діяльності та власності;

– з'ясовано, що структура доходів населення є складним і багатограним явищем, що відображає різноманітні аспекти економічного життя суспільства. Дослідження даної структури дає змогу зрозуміти основні джерела доходів, їх роль у забезпеченні економічного добробуту та вплив на соціально-економічний розвиток країни. Усе це є складовою формування ефективних стратегій соціально-економічного розвитку, забезпечення стабільності та покращення рівня життя населення;

– обґрунтовано, що механізм формування доходів населення включає як ринкові, так і неринкові елементи. Кожен з них має свої специфічні особливості, джерела та вплив на загальний рівень доходів. Функціональне значення даних елементів є важливим для всебічного аналізу доходів населення та розробки ефективної економічної політики. При цьому ринкові елементи механізму включають ті надходження, які безпосередньо залежать від ринкових відносин та економічної активності;

– визначено, що державна політика відіграє важливу роль у балансуванні ринкових та неринкових елементів доходів. Це реалізується за допомогою

податкової системи, соціальних програм, регулювання ринку праці та інших інструментів, держава може впливати на розподіл доходів, зменшувати соціальну нерівність та забезпечувати економічну стабільність. Таким чином, механізм формування доходів населення складається з ринкових та неринкових елементів, кожен з яких має свої джерела, умови та фактори впливу. Ринкові елементи включають доходи від заробітної плати, підприємницької діяльності та власності, тоді як неринкові елементи складаються з соціальних трансфертів, благодійної допомоги та натуральних доходів. Взаємодія цих елементів визначає загальний рівень доходів населення, впливає на економічний добробут та соціальну стабільність у суспільстві;

– доведено, що механізм формування доходів населення є складним та багатограним процесом, що має значний вплив на соціально-економічний розвиток країни. Розуміння даного механізму дозволяє розробити ефективну економічну політику, спрямовану на підвищення доходів, зменшення соціальної нерівності та забезпечення фінансової стабільності населення. Такий підхід виступає у якості ключового елементу розвитку національної економіки, оскільки від рівня доходів залежить добробут громадян, економічна активність та соціальна стабільність країни загалом;

– на основі динаміка основних показників праці Волинської області визначено, що за аналізований період середньооблікова чисельність працівників на ринку праці області постійно зменшувалася і у 2021 році складала всього 161,2 тис. грн., що на 8,1% менше, ніж у 2019 році. Разом з тим, варто відзначити тенденцію до зростання фонду оплати праці персоналу на обласному ринку праці. Зокрема, за аналізований період його загальний обсяг збільшився з 17125,8 млн. грн. до 20794,3 млн. грн., тобто – на 21,4%. При цьому найбільшим було зростання саме у 2021 році, яке склало 14,6%. Це свідчить, що реакція ринку на скорочення чисельності доступних працівників виражається у зростанні рівня оплати праці. Так, середньомісячний розмір заробітної плати з розрахунку на одного працівника збільшився з 8663 тис. грн. у 2019 році до 11445 тис. грн. у

2021 р. Тобто зростання склало 32,1%, що є достатньо суттєвим збільшенням для даного показника;

визначено, що за 2010-2021 роки на ринку праці Волинської області фіксувалася чітка тенденція до скорочення чисельності зайнятих в економічній діяльності. Зокрема, якщо у 2010 році на підприємствах усіх форм власності працювало 200,2 тис. осіб, то у 2021 році їх чисельність скоротилася до 148,1 тис. осіб або на 26,1%. При цьому найбільші темпи скорочення зайнятості були зафіксовані у 2013, 2015 та 2021 роках, коли чисельність працівників скорочувалася приблизно на 12 тис. осіб.;

– досліджено, що загальна кількість працівників, які перебували у складі позаоблікового персоналу, протягом аналізованого періоду постійно коливалася. При цьому за весь період 2010 – 2021 рр. чисельність таких працівників скоротилася загалом на 1,5 тис. осіб. Варто відзначити, що у 2015-2016 році спостерігалася зростання числа позаоблікового персоналу на підприємствах області. Це було зумовлено економічною кризою, що вдарила внаслідок першого етапу російської агресії. При цьому ускладнення умов економічної діяльності та загальне скорочення доходів, що стали наслідками даної кризи, призвели до зростання працівників, котрі залучалися на роботу на основі індивідуальних договорів виконання робіт або на умовах сумісництва.

– досліджено, що протягом аналізованого періоду загальні доходи населення Волинської області постійно зростали. При цьому у 2021 році їх обсяг був на 17095 тис. грн. більшим, ніж у 2019, що склало приріст у 23,7%. Така тенденція свідчить про позитивний характер зростання надходжень громадян регіону. Разом з тим, необхідно зазначити, що приріст реального наявного доходу у порівнянні з номінальним був меншим і у 2021 році склав усього 102,4%. В той же час такий приріст у 2019 році був 107,8%. Відповідно, можна зробити висновок, що значна частка приросту доходів населення області за вказаний період була сформована на основі інфляційних тенденцій. При цьому значення приросту реального доходу постійно зменшувалося;

– з'ясовано, що протягом аналізованого періоду заробітна плата складала загалом близько 40% усіх доходів. В той же час соціальні допомоги та трансферти з 2019 до 2021 року збільшилися з 33,8 до 36,1% доходів населення. Це означає, що падіння реальних доходів змушувало населення звертатися за допомогою до держав для одержання соціальних виплат. Разом з тим за аналізований період абсолютно незмінною залишилася частка прибутку та змішаного доходу громадян, що складала 21,7%. При цьому дохід від власності складав у 2019 році 3,1%, а у 2021 зменшився до 1,6%. Це свідчить про низьку інвестиційну активність населення, пов'язану з низькою можливістю накопичення заощаджень;

– визначено, що в аналізованому періоді розмір пенсійного забезпечення громадян був відверто незадовільним. При цьому у 2021 році середній розмір пенсії за віком складав 3179,7 грн., а середній розмір заробітної плати штатного працівника у той же період складав 11445 грн. Таким чином, середня пенсія була у 3,6 разів менша, ніж дохід середнього працівника. А розмір пенсії за інвалідністю в той же час складав лише 2794,51 грн. Необхідно зазначити, що при існуючому у 2021 році масштабі цін такий розмір пенсійних виплат був нижчим за прожитковий мінімум, що вимагало здійснення виплати комплексу інших соціальних допомог для населення. Відповідно, можна стверджувати, що рівень доходів пенсіонерів Волинської області в аналізованому періоді був надзвичайно низьким, що вимагало здійснення заходів по збільшенню даного елемента доходів;

– досліджено, що за аналізований період частка населення із середніми грошовими доходами, що нижчі їх середнього рівня по регіону, зменшилася з 61,5% у 2018 році до 59,8% у 2020 році. Однак таке скорочення суттєво не вплинуло на структуру доходів домогосподарств, а його підсумкове значення свідчило, що більшість населення одержує доходи, нижчі за середній їх рівень по області. При цьому частка населення, котрі отримували доходи нижчі за прожитковий мінімум, скоротилася більш суттєво. Якщо у 2018 році цей показник становив 11,2%, то у 2020 році він зменшився до 6,6%. Проте, якщо

розглядати фактичний прожитковий мінімум, визначений на основі ринкового споживчого кошика, то частка населення, що одержувала доходи нижчі за даний мінімум, у 2018 році становила 51,9%, а у 2020 зменшилася до 40,2%;

– з'ясовано, що у 2020 році лише 5,6% усіх домогосподарств області мали середньодушовий дохід вищий від середнього рівня заробітної плати. В той же час близько 20% домогосподарств мали середньодушовий дохід нижчий від офіційно встановленого прожиткового мінімуму. Також бачимо, що 63,5% усіх домогосподарств Волинської області мали дохід нижчий за 5 тис. грн. на людину, що нижче розміру фактичного прожиткового мінімуму. Така диференціація домогосподарств за рівнем доходів свідчить про недостатній їх рівень, наслідком чого є недостатнє споживання товарів та послуг населенням. У свою чергу, це негативно впливає на економічний розвиток регіону, оскільки низька купівельна спроможність населення стримує розвиток бізнесу. Тому потреба підвищення рівня доходів населення обумовлюється також і потребами забезпечення соціально-економічної складової регіонального розвитку;

– визначено, що протягом аналізованого періоду найбільшу частку серед усіх доходів домогосподарств області займала оплата праці, котра становила 58,5% у 2021 році. При цьому у 2019 році цей показник складав 53,2%. Тобто можна стверджувати про посилення ролі оплати праці в доходах домогосподарств. Крім того, за цей же період відбулося незначне зростання частки доходів від підприємницької діяльності – з 2,5% до 4,3%. В той же час практично не змінилася частка соціальних виплат, котрі у 2021 році становили 20,5% усіх доходів домогосподарств.

Загалом, результати дослідження показують, що для забезпечення ефективного розвитку економіки регіону необхідно прийняти ряд заходів, спрямованих на підвищення рівня доходів населення Волинської області. На нашу думку для цього необхідно реалізувати наступні регуляторні та організаційні заходи:

1. Рекомендується забезпечити всебічну підтримку з боку органів центральної та місцевої виконавчої влади малого та середнього бізнесу, що є

одним з найбільш ефективніших заходів стимулювання підвищення рівня доходів населення. Практично це можна реалізувати шляхом створення сприятливих умов для підприємців через надання пільгових кредитів, скорочення податкового навантаження та спрощення процедур реєстрації бізнесу. При цьому важливо також забезпечити належний доступ до навчальних програм, спрямованих на підвищення фінансової та управлінської грамотності підприємців. Доречним при цьому є також забезпечення розвитку інфраструктури, зокрема бізнес-інкубаторів та технопарків, що сприятиме залученню інноваційних стартапів і створенню нових робочих місць. Крім того, активна співпраця з місцевими громадами та бізнес-асоціаціями дозволить виявити реальні потреби підприємців та надавати їм адресну підтримку. В результаті цього заходу існує можливість динамічного зростання доходів населення завдяки збільшенню рівня зайнятості та розвитку підприємницької діяльності, що також сприятиме загальному економічному зростанню Волинської області.

2. Необхідно забезпечити інтенсивний розвиток аграрного сектору та агротуризму, оскільки агросектор виступає важливою складовою економіки Волинської області. Відповідно, його інтенсивний розвиток може суттєво підвищити рівень доходів населення, особливо - сільського. Досягнення поставленого завдання можливе через впровадження сучасних технологій у сільське господарство з метою підвищення рівня продуктивності праці та якості продукції. При цьому держава та місцеві органи влади можуть підтримувати аграріїв, надаючи субсидії на закупівлю нової техніки та обладнання, а також сприяючи формуванню кооперативів, що дозволить ефективніше використовувати ресурси та нарощувати прибутки аграрних підприємств. Важливим напрямком також є розвиток агротуризму, який поєднує сільське господарство з туристичною діяльністю. Це дозволить залучити додаткові доходи від туристів, створити нові робочі місця тощо. Тому підвищення якості сільськогосподарської продукції та розвиток агротуризму загалом сприятимуть

збільшенню доходів населення та позитивно вплинуть на покращення економічного становища регіону.

3. Підвищення рівня доходів населення Волинської області можливе через збільшення обсягу інвестицій в освіту та професійну підготовку. Розвиток освітньої інфраструктури, створення нових навчальних закладів та модернізація існуючих, а також впровадження сучасних навчальних програм можуть забезпечити підвищення рівня кваліфікацію робочої сили. Тому важливо також сформувати умови для безперервного навчання протягом усього життя, зокрема шляхом організації курсів підвищення кваліфікації, перекваліфікації та професійного розвитку для працівників підприємств області. Особливу увагу при цьому необхідно приділити розвитку професійно-технічної освіти, яка забезпечить підготовку фахівців для місцевих підприємств. В даному аспекті співпраця з бізнесом у формі дуальної освіти дозволить навчальним закладам адаптувати свої програми під потреби ринку праці, а інвестиції в освіту та професійну підготовку сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності робочої сили, збільшенню продуктивності праці та, в кінцевому підсумку, зростанню рівня доходів населення.

Загалом на нашу думку реалізація запропонованих заходів здатна забезпечити зростання рівня доходів населення Волинської області у довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алілуйко А. М., Єрбоменко В. О., Стефурак Н. А. Оцінка нерівності населення України за джерелами доходів. *Інноваційна економіка*. 2021. №3-4. С. 98-105.
2. Андрейцева І. Доходи і якість життя населення України: сучасний стан. *Економіка та суспільство*. 2021. №29.
3. Бортнік С. М., Іщук Х. В. Вивчення тенденцій зміни доходів населення Волинської області. *Економічний форум*. 2013. №3. С. 224-230.
4. Васильченко В. С. Управління трудовим потенціалом : монографія. Київ : КНЕУ, 2005. 403 с.
5. Ганін В. І., Соляр В. В. Магістральні трєкторії монетарного прогнозування доходів населення. *Галицький економічний вісник*. 2020. №2(63). С. 14–25.
6. Гриньова В. М., Шульга Г. Ю. Економіка праці та соціально-трудоі відносини: навч. посіб. Київ : Знання, 2010. 310 с.
7. Грішнова О. А. Підвищення заробітної плати як передумова економічного зростання та соціального розвитку економіки. *Оплата праці: проблеми теорії та практики*. 2000. С. 84–88.
8. Дзямудич М. І., Грудзевич Ю. І. Умови та чинники відтворення людського капіталу в Україні. *Економічний форум*. 2020. №2. С. 142-146.
9. Дзямудич М. І., Урбан О. А. Концептуальні засади формування соціальної економіки в Україні. *Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Серія «Регіональна економіка»*. 2022. Випуск 19 (75). С. 68-74.
10. Економіка та управління персоналом : магістерський курс: навчальний посібник / О. М. Шубалий, Н. Т. Рудь, М. І. Дзямудич, О. А. Нужна, А. І. Гордійчук, І. В. Шубала, П.М. Косінський, О.А. Хілуха; за заг. ред. О. М. Шубалого. Луцьк : Надстир'я, 2024. 344 с.

11. Качан Є.П. Економіка праці та соціально-трудова відносина: навч.-метод. посібник. Тернопіль : ТДЕУ, 2006. 373 с.

12. Костишина Т. А., Кравченко О. О. Регулювання доходів як чинник забезпечення якості життя населення. *Науковий вісник ПУЕТ. Серія «Економічні науки»*. 2016. №5(77). С. 206-212.

13. Криша В. В., Власюк В. Є. Доходи і рівень життя населення: стан, проблеми, перспективи. *Молодий вчений*. 2019. №6(2). С. 174-178.

14. Лаврук І. Г., Тодорюк С. І., Кифяк В. І. Нерівність доходів населення в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. №11. С. 40-44.

15. Менеджмент персоналу : навч. посіб. / В. М. Данюк, В. М. Петюх, С. О. Цимбалюк та ін. ; за заг. ред. В. М. Данюка, В. М. Петюха. Київ : КНЕУ, 2004. 398 с.

16. Наумова М. А. Формування доходів населення України як один з чинників функціонування ринку праці. *Підприємництво та інновації*. 2020. №13. С. 83-88.

17. Никифорова В. Г. Управління персоналом: Навчальний посібник. Одеса : Атлант, 2013. 275 с.

18. Омельчук В. О. Доходи населення в концепції сталого розвитку: національний та регіональний виміри. *Економіка та держава*. 2020. №12. С. 4-10.

19. Павліха Н. В., Цимбалюк І. О., Уніга О. В., Коцан Л. М., Савчук А. Ю. Економіка добробуту: регулювання доходів населення та розвиток ринку праці : монографія. Луцьк : ВежаДрук, 2022. 212 с.

20. Панчишин С. М. Доходи та заощадження в перехідній економіці України. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2003. 406 с.

21. Пащенко О. В., Жарікова О. Б. Диференціація доходів населення в сучасних умовах розвитку економіки. *Біоекономіка та аграрний бізнес*. 2021. №12(1).

22. Педченко Н. С., Грищенко В. В. Доходи домогосподарств як джерела формування їх фінансового потенціалу. *Науковий вісник ПУЕТ. Серія «Економічні науки»*. 2018. №1(86). С. 107-114.

23. Петрова І. Л. Синергетичний підхід до формування умов гідної праці на ринку праці України. Імперативи та інноваційні механізми забезпечення гідної праці в умовах становлення нової економіки : зб. тез доп. Учасників Міжнар. наук.-практ. конф.. 25–26 квіт. 2017 р. Київ : КНЕУ, 2017. С. 137–139.

24. Праця Волині у 2021 році : статистичний щорічник / за ред. В. Грабаровської. Луцьк : Головне управління статистики у Волинській області, 2022. 97 с.

25. Старовойт Л. Л. Державне регулювання оподаткування доходів населення в умовах євроінтеграції : дис. ... к-та екон. наук : 08.00.03 / Центральноукраїнський національний технічний університет. Кропивницький, 2021. 218 с.

26. Статистичний щорічник Волинь 2021 / за ред. В. Науменка. Луцьк : Головне управління статистики у Волинській області, 2022. 421 с.

27. Управління персоналом: підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. / О. М. Шубалий, н. Т. Рудь, А. І. Гордійчук, І. В. Шубала, М. І. Дзямулич, О. А. Хілуха, П. М. Косінський; за заг. ред. О. М. Шубалого. Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2023. 414 с.

28. Цимбалюк І. О., Павліха Н. В. Аналіз структури доходів населення та ролі інклюзивного ринку праці у зменшенні соціальної уразливості. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. 2023. №4(141). С. 33-41.

29. Шубалий О. М., Гриник І. С. Оцінка впливу доходів населення на зміну основних економічних показників розвитку регіону. *Економічні науки. Серія «Регіональна економіка»*. 2020. №17(67). С. 286-295.